

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.5.2.7>

ŚREDNIOWIECZE I Wczesnomodernistyczna EPOKA PRZEZ PRYZMAT HISTORYCZNYCH STEREOTYPÓW POLAKÓW WOBEC UKRAIŃCÓW

Lyudmila Strilchuk

*doktor nauk historycznych, profesor, kierownik Katedry Historii Powszechnej Wołyńskiego Narodowego
Uniwersytet imienia Łesi Ukrainki (Łuck, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-0700-6080

e-mail: strilchuk.lyudmila@vnu.edu.ua

Olena Kushpetiuk

*kandydat nauk historycznych, docent, zastępca dyrektora ds. pracy dydaktyczno-wychowawczej
Odrębnej Jednostki Strukturalnej Instytucji Szkolnictwa Wyższego „Otwarty Międzynarodowy Uniwersytet
Rozwoju Człowieka „Ukraina” Łucki Instytut Rozwoju Człowieka” (Łuck, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0001-5945-2288

e-mail: OlenaKushpetiuk@i.ua

Adnotacja. Artykuł śledzi cechy powstawania wzajemnych ukraińsko-polskich stereotypów społeczno-historycznych, które rodzą się z czasów Rusi Kijowskiej i Polski Piastowskiej, analizę ich ewolucji w okresie późnego średniowiecza i epoki wczesnomodernistycznej. Skupia się na kształtowaniu polskich stereotypów dotyczących Ukraińców i Ukrainy. W końcu, jak wiadomo, współczesny negatywny stereotyp Ukraińca dla Polaków zaszczerpił legendę o powstaniu Chmielnickiego i hajdamaków, wzmocniony jest stosunkowo świeżymi wydarzeniami II wojny światowej i wydarzeniami na Wołyniu w połowie lat 40. XX wieku. A na zachodnich terytoriach Ukrainy wizerunek sąsiada-Polaka wywołuje skojarzenia z uciskiem Ukraińców w okresie Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, historyczne stereotypy powstały w wyniku konfliktów między Kozakami a Polską szlachtą XVII-XVIII wieku i sporów związanych z zawarciem Unii Lubelskiej i Brzeskiej, i tym podobne.

Słowa kluczowe: Ruś Kijowska, stereotypy historyczne, Średniowiecze, epoka wczesnomodernistyczna, historia Ukrainy, Polacy, Ukraińcy, Kozacy, szlachta.

THE MIDDLE AGES AND EARLY MODERN AGE THROUGH THE PRISM OF HISTORICAL STEREOTYPES OF POLES ABOUT UKRAINIANS

Lyudmila Strilchuk

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Head of the Department of World History
Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-0700-6080

e-mail: strilchuk.lyudmila@vnu.edu.ua

Olena Kushpetiuk

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Deputy Director of Educational Work
of the Separate Structural Subdivision of the Open International University of Human Development
«Ukraine» Lutsk Institute of Human Development (Lutsk, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0001-5945-2288

e-mail: OlenaKushpetiuk@i.ua

Abstract. The article traces the peculiarities of the formation of mutual Ukrainian-Polish socio-historical stereotypes that originate from the times of Kievan Rus and Piast Poland, analysis of their evolution during the late Middle Ages and early modern times. Emphasis is placed on the formation of Polish stereotypes about Ukrainians and Ukraine. As you know, modern negative stereotypes of Ukrainians for Poles were instilled by legends about Khmelnytsky and Haydamachchyna, reinforced by the relatively recent events of World War II and the events in Volhynia in the mid-40s of the twentieth century. And in the western part of Ukraine the image of a Polish neighbor is associated with the oppression of Ukrainians during the First and Second Polish-Lithuanian Commonwealth, historical stereotypes were shattered by conflicts between the Cossacks and the Polish nobility of the seventeenth and eighteenth centuries and disputes over the Lublin and Brest unions.

Key words: Kievan Rus, historical stereotypes, Middle Ages, early modern period, Ukrainian history, Poles, Ukrainians, cossacks, gentry.

СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА РАННЬОМОДЕРНА ДОБА КРИЗЬ ПРИЗМУ ІСТОРИЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ ПОЛЯКІВ ЩОДО УКРАЇНЦІВ

Людмила Стрільчук

*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії
Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-0700-6080

e-mail: strilchuk.lyudmila@vnu.edu.ua

Олена Кушпетюк

*кандидат історичних наук, доцент, заступник директора з навчально-виховної роботи
Відокремленого структурного підрозділу ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна» Луцький інститут розвитку людини (Луцьк, Україна)*

ORCID ID: 0000-0001-5945-2288

e-mail: OlenaKushpetiuk@i.ua

Анотація. У статті відстежуються особливості становлення взаємних українсько-польських суспільно-історичних стереотипів, що зароджуються із часів Київської Русі та П'ястівської Польщі, аналіз їх еволюції в період пізнього середньовіччя і ранньомодерної доби. Акцентується увага на формуванні польських стереотипів щодо українців та України. Адже, як відомо, сучасний негативний стереотип українця для поляків прививався переказами про Хмельниччину і гайдамаччину, підсилювався відносно свіжими подіями Другої світової війни та подіями на Волині середини 40-х років ХХ століття. А на західних теренах України образ сусіда-поляка викликає асоціації з утисками українців у період Першої та Другої Речі Посполитої. Формувалися історичні стереотипи внаслідок конфліктів між козаками та польською шляхтою у XVII–XVIII ст. та суперечок, пов'язаних із укладанням Люблінської та Берестейської унії тощо.

Ключові слова: Київська Русь, історичні стереотипи, середньовіччя, ранньомодерна доба, українська історія, поляки, українці, козаки, шляхта.

Вступ. Спільна історична спадщина українців та поляків, у кожного своя національна історична пам'ять, породили чимало суспільно-історичних стереотипів та міфів, які досить потужно впливали і до сьогодні продовжують впливати на історичну пам'ять сусідніх суспільств, а через неї і на міжнаціональні відносини українців та поляків. Звичайно, що за період історичного співіснування українців і поляків не могло бути все спокійно і безконфліктно, так звані «наріжні камені» двосторонніх взаємин призвели до багатьох непорозумінь і навіть збройних конфліктів. Тому **метою запропонованої статті** є огляд проблемних сторінок спільної історії, в результаті яких сформувалися та еволюціонували історико-суспільні стереотипи, адже без останніх неможливо зрозуміти витоки складних питань та протиріч між двома націями, а відтак неможливо досліджувати сучасні трансформації історичної пам'яті обох народів.

Основна частина. Польські та вітчизняні вчені присвятили чимало наукових розвідок представленій проблемі, опублікувавши цілу низку наукових статей та оглядів. Найбільш цікавими для авторів і цитованими у представленій статті працями є публікації українських істориків Я. Дашкевича, А. Головка, Л. Зашкільняка, Н. Яковенко, О. Рудої, Л. Хахули, які досліджували особливості формування історичних стереотипів українців та поляків щодо один одного. Фундаментальна праця французького історика П. Нора «Теперішнє, нація, пам'ять» містить теоретичне та методологічне обґрунтування важливості історичної пам'яті нації. Серед польських істориків найвагомішими працями з нашої точки зору є роботи В. Серчика, Ф. Фіня, Р. Вапінського, у яких аналізуються причини формування та еволюції історичних стереотипів поляків стосовно українців.

Історичні міфологеми, що сформувалися на основі безпосередніх контактів українців і поляків, своїм корінням сягають XVI століття, а подекуди й X–XIII століть. Передаючись із покоління в покоління, вони глибоко вкоренилися в колективній культурі та відіграли помітну роль у формуванні суспільної свідомості обох народів. Упереджене ставлення поляків та українців один до одного, насамперед, було викликане притаманним кожному традиційному суспільству сприйняттям сусіднього народу як поганого, чужого. Серед причин ставлення до чужого як до ворожого, окрім фізіологічної агресивності людини, вчені називають культурну традицію, оперту на історичний досвід, а також підсвідомі пошуки винуватця національних невдач (Яковенко, 1993: 125). Підтвердженням тому є, зокрема, період кінця XVI – початку XVII століть з його постійними українсько-польськими збройними протистояннями, який зумовив формування негативних стереотипних перцепцій поляків і українців як непримиренних і ворожих. Відтак у свідомості поляків укоренився міф про Україну як втрачений, хоч і загрозливий рай, стереотип козака-українця як зрадливого та підступного розбійника, жорстокого й аморального дикуна, а у свідомості українців «лядський світ» (безвірний і безбожний) протиставлявся світові «руському, православному» (Яковенко, 1997: 157).

Людській спільноті притаманна не просто здатність пам'ятати минуле, а й чітко усвідомлювати своє місце і роль у цьому процесі. Події історичного минулого впливають на формування історичного теперішнього під впливом цієї самої історії. Сучасним і українському, і польському суспільствам притаманна така історична пам'ять, що між тим зазнала відчутних впливів і здійснила ряд трансформацій у силу часу, історичних обставин та міжнаціональних відносин на різних історичних етапах. На думку видатного французького історика П. Нора, процес перетворення історії на історичне теперішнє щонайменше впливає на самий

спосіб творення історії недавнього минулого: властиві йому категорії часової осмисленості, як-от поняття покоління або повернення до поняття події, активізація критичної історії пам'яті, нова потреба в культурній історії, повернення політичної історії під знаком політичного, нова увага до таких сюжетів (Нора, 2014: 54). І небачена сама по собі зацікавленість у тому, чим для нас є сучасне. Інші типи підходу, інші сюжети, інші історикові ставлення – це майже наша історія порівняно з історією сучасного, до якого нас запрошує справжня історія теперішнього часу (Нора, 2014: 55).

Налагодження та розширення міжлюдських відносин (що в даному контексті є синонімом міжнаціональних взаємин) українців та поляків сприймається обома суспільствами як свідчення політичного порозуміння та запорука сталості економічних відносин, культурна інтеграція. Можна також стверджувати, що міжлюдські стосунки є відзеркаленням стану міжетнічних відносин. Поряд із цим безсумнівними є факти певної упередженості, негативних стереотипів, які існують у свідомості українського та польського народів, породжених частими конфліктами та драмами історичної минувшини.

Зокрема, сучасний негативний стереотип українця для поляків прививався переказами про Хмельниччину і гайдамаччину, підсилювався відносно свіжими подіями Другої світової війни та подіями на Волині середини 40-х років XX століття. А на західних теренах України образ сусіда-поляка викликає асоціації з утисками українців у період Першої та Другої Речі Посполитої (Стрільчук, 2013: 10); формувалися історичні стереотипи внаслідок конфліктів XVII–XVIII століть між козаками та польською шляхтою та як результат суперечок, пов'язаних із укладанням Люблінської та Берестейської уній тощо. То ж метою представленої публікації є відстеження особливостей формування та еволюції взаємних українсько-польських суспільно-історичних стереотипів в часи середньовіччя і ранньомодерної доби.

Появу найдавніших польських історичних стереотипів, пов'язаних із Україною та українцями, дослідники відносять до епохи перших контактів між сусідніми народами, що припадає на період Київської Русі та Польського королівства. Спочатку образи мали більше спільного з літературою поетикою, аніж науковими історичними конструкціями. Вони зазвичай переповнені емоціями, впливали на уяву та формували погляди, далекі від правди (Serczyk, 2002: 14).

Проте поява цих конструкцій віддавна була наслідком політичної боротьби та протистояння. Один із найвідоміших польських хроністів Ян Длугош (1415–1480), подаючи інформацію про коронацію князя Галицько-Волинського князівства Данила Романовича, спочатку створив текст, близький до тексту Іпатіївського літопису, а потім закреслив його і на маргінесі подав фальсифікований, навмисно принижуючи образ князя Данила (Войтович, 2016: 29).

Свідомі спотворення історичних подій допускали і попередники Я. Длугоша, зокрема Вінцентій Кадлубек (1160–1223). Уже значно пізніше з'явиться легенда про «меч-щербець» (Головко, 1988: 122), у якій похід до Києва 1018 року Болеслава Хороброго (967–1025) на підтримку князя Святополка подавався як здобуття міста поляками, а польський володар, в'їжджаючи до Києва, начебто вдарив мечем об міську браму – Золоті ворота. Від сильного удару меч надщербився і отримав історичну назву «меч-щербець». Цю легенду підхопили польські романтики в епоху антиросійських повстань та мрій про відродження Польської держави, а підняв до рівня національного символу цю легенду знаменитий польський художник Ян Матейко, увічпивши цю подію на своїй картині. Зрозуміло, що у 1018 році Болеслав Хоробрий не міг ударити мечем в Золоті ворота, бо останніх тоді ще не було. Міську браму Золоті ворота, як відомо, збудував близько 1037 року київський князь Ярослав Мудрий, у той час, коли польський король Болеслав Хоробрий уже не жив. Відомо також, що «надщерблений» меч виготовили аж на 250–300 років пізніше (Serczyk, 2002: 14). Не маючи ані найменшого реалістичного підґрунтя, ця легенда-стереотип глибоко вкоренився не лише в польській, але й в українській свідомості (Хахула, 2016: 62).

Даний історичний стереотип є доволі тяглим і сталим у свідомості сучасних народів, про що свідчить приклад кінця 90-х років XX – початку XXI століття, і пов'язаний він із дискусіями, що велися із приводу відкриття цвинтаря Орлят у Львові. Дискусії української та польської сторони тривалий час точилися навколо доцільності встановлення символічного «меча-щербця» на плиті над могилою польського невідомого солдата на Личаківському цвинтарі у Львові.

Чимало з поширених нині історичних стереотипів щодо українців сформувалися в польського народу під впливом конфліктів між козаками та польською шляхтою у XVII–XVIII століттях. Перші характеристики «русинів» з'явилися у старопольських хроніках XVI століття і носили швидше позитивний, аніж негативний характер. До початку XVII століття козаків польські автори наділяли такими рисами, як незалежність, хоробрість, готовність захищати Річ Посполиту (Хахула, 2016: 53).

Проте вже в середині XVII століття прослідковується поява негативних образів українців. Сам же стереотип «українця-варвара», жорстокої та аморальної людини польські хроністи створили на протигагу добропорядному польському шляхтичеві, змушеному протистояти зазіханням на «польську Русь» (Руда, 2011: 267).

Під час війни у свідомості поляків утвердилося протиставлення козака полякові, де «русин» став ознакою козака, а «шляхтич» – поляка. Історичні стереотипи козаків як зрадливих, підступних, свавільних, гордых перейшли в польську історичну та художню літературу XIX–XX століть та міцно закріпилися в ній (Руда, 2012: 115).

Історичні події, поміж яких поступовий, розпочинаючи із середини XVII століття занепад давньої Речі Посполитої та її поділи наприкінці XVIII століття, сприяли збереженню та поширенню сформованих у XVI–XVII століттях стереотипів і міфів, які пізніше утвердилися в історичній літературі XIX–XX століть. Натомість поживлення дискусій стосовно форми відродженої Речі Посполитої, яке припало на першу половину XIX століття, зумовило появу нових міфологем: «ідеї місії давньої Речі Посполитої на Сході», міфу про

українців як етнічну групу, не здатну до самостійного існування, мова якої є діалектом польської, а культура – локальним варіантом польської культури, «ягеллонського міфу» тощо. На думку львівської дослідниці О. Рудої, ці міфологеми набули широкого поширення у другій половині XIX – на початку XX століття, в період активізації польської національної міфотворчості та формування негативних українсько-польських стереотипів і міфів (Руда, 2012: 115–116).

У цей період на ставлення української і польської націй одна до одної вплинули різноманітні чинники, з-поміж іншого – суспільно-політичні та культурні трансформації на українських землях і поширення неоромантичного світогляду. Із початку 90-х років XIX століття і в перші десятиліття XX століття тривав вирішальний для національної української історичної науки період її остаточного ідейно-концептуального та організаційного становлення. Цей період збігся з національно-політичним етапом національного відродження в Україні.

Як вважає івано-франківський історик М. Кутуляк, зростання української національної свідомості наприкінці XIX – на початку XX ст., формування партійно-політичної системи, культурне й економічне відродження українського народу, пожвавлення політичних дискусій, полеміка українських учених, зокрема М. Грушевського, М. Кордуби, С. Томашівського, В. Доманицького, І. Крип'якевича, з польськими – М. Бобжинським, А. Яблоновським, Т. Корзоном, Ф. Равітою-Гавронським щодо місця українців на політичній арені – викликали, по-перше, спротив польських панівних кіл, які висунули концепцію польського панування в Галичині; по-друге, спричинили зміни в польських національних програмах – перехід від демократизму та лібералізму до націоналізму (Кутуляк, 1993: 99). Як зазначає сучасний український дослідник Л. Зашкільняк, праці польських (М. Бобжинський, Ш. Аскенасі, В. Конопчинський) та українських (В. Антонович, М. Грушевський, І. Крип'якевич) істориків відіграли важливу роль в обґрунтуванні національно-політичних ідеологій і програм українського та польського суспільно-політичних рухів (Зашкільняк, 1993: 38) та розставили акценти у формуванні та закріпленні історичних стереотипів минушини.

Слід визнати, що сприйняття українського народу як результат маніпуляції держав – учасниць поділів Речі Посполитої надовго вкоренився в польських політичних доктринах та історичних працях. Польське прагнення показати український рух як іноземну «інтригу», австрійську, російську, пруську, було наслідком існування в польській та українській націях суперечливих політичних ідеологій. Вони відкидали думку про те, що українці наділені такими самими правами, як і поляки. Звідси і заяви про формування українського руху сусідніми державами. Водночас в історичній свідомості поляків на довгі роки закарбувалася віра у виняткову роль власного народу у формуванні української нації. Як наслідок, прагнучи зберегти «свійськість» українських земель, польське суспільство тривалий час вживало терміни «Русь», «русини» замість термінів «Україна», «українці». Для поляків «русини» були близьким народом, який, на їхню думку, мав би ввійти у відбудовану багатонаціональну Річ Посполиту, натомість термін «українці» вживався лише для окреслення активних представників українського національного руху, противників створення об'єднаної польської держави (Wapiciski, 1994: 95). Трактування українських земель у категоріях «свійщини» зумовлювало висунення до них політичних претензій із боку польських політиків та істориків (Руда, 2012: 117).

Як вважає О. Руда, з-поміж міфів і стереотипів, які позначилися на українсько-польських відносинах, необхідно назвати також ідею «передмур'я» християнського світу (польська модель католицизму, яка заперечувала існування на сході від польської етнографічної території інших форм християнства). Візія східних кордонів і цілої Польщі як «передмур'я християнства» постала ще в XV столітті, коли не лише Польща, але й Європа відчували постійну загрозу з боку татарської орди. Ідея про виняткову історичну роль польської держави як «передмур'я Європи» була одним з етнічних міфів, поширених у польській історичній науці на зламі XIX–XX століть. Із польської точки зору межа між християнством і варварством пролягала між католицизмом і православ'ям (Дашкевич, 1993: 57–58). Історик Я. Дашкевич зазначив, що поляків помилково було оголошено справжніми християнами-католиками, а до антихристиянства віднесено не лише православ'я, а й католицькі уніатські варіанти.

Власне, саме «ідея «передмур'я» християнства» й була одним із перших стереотипів «східних кресів» польської держави, східних теренів у тому числі етнічно-українських земель, на яких витворився польський лицарський дух.

Ще наприкінці XVI століття українським, литовським та білоруським землям, що входили у склад давньої Речі Посполитої, приписувалися не характерні для цих регіонів середземноморські, грецькі, пасторальні риси, що мали звеличувати ці маловідомі для поляків території. На цей же час припала сакралізація східних теренів як поля для хизування найкращих польських лицарів. Від початків ці креси сприймалися як території загибелі найвизначніших польських героїв, які полягли в боях із татарами та турками, що, як наслідок, обґрунтовувало привласнення Польщею цих земель. Поступово зникало усвідомлення того, що польський характер був штучно поширений на цих територіях, які відтепер сприймалися як споконвічно польські. Міф «східних кресів» був нерозривно пов'язаний зі свідомістю польської вишості. Саме тому повстання козаків та гайдамаків не послабили, а, навпаки, посилили його. На заміну татарської небезпеки постала козацька, а оборонна роль польського землеволодіння на сході перетворилася в своєрідну місію, яка із часом трансформувалася в міф, який, незважаючи на поділи Речі Посполитої, до 20-х років XX століття активно популяризувався.

Висновки. Таким чином, вважаємо за необхідне акцентувати на тому, що українсько-польські відносини з їх багатомісячною історією є яскравим прикладом формування і поширення історичних стереотипних уявлень як про спільне минуле, так і один про одного. Історичні стереотипи, які розпочали зароджуватися ще

в Х–ХІІІ століттях, продовжували впливати на свідомість польського народу й на зламі ХІХ–ХХ століть і продовжують справляти доволі відчутний вплив на сучасну суспільну думку Польщі.

На основі наведених фактів можемо стверджувати, що історичні стереотипи, які сформувалися у середньовіччі та в ранньомодерну добу в українців та поляків стосовно один одного, пройшли складний шлях еволюції, зазнаючи значного впливу в силу різноманітних історичних обставин, і являють собою окремих світогляд, на який спирається сучасна суспільна думка.

Список використаних джерел:

1. Войтович Л. Король Данило Романович: спроби фальсифікації портрету. *Чорноморський літопис*. Вип. 11. Миколаїв, 2016. С. 13–32.
2. Головка А.Б. Юго-Западная Русь XII века в хрониках краковского епископа Винцента Кадлубека. *Минуле і сучасне Волині*. Луцьк, 1988. С. 120–122.
3. Дашкевич Я.Р. Перегук віків: три погляди на минуле і сучасне України. *Україна. Наука і культура*. Київ, 1993. Вип. 26–27. С. 56–59.
4. Зашкільняк Л.О. Неоромантизм у польській історіографії початку ХХ ст. (до питання про соціальну функцію історії). Львів 1993. Вип. 45. С. 36–42.
5. Кугутяк М.В.: Галичина: сторінки історії: Нарис суспільно-політичного руху (ХІХ ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ 1993, 399 с.
6. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять. Київ, 2014, 323 с.
7. Руда О. Поширення українсько-польських історичних міфологем у польській історіографії кінця ХІХ – першої третини ХХ століття. *Wiekі Stare i Nowe*. 2012. 4(9). С. 114–128.
8. Стрільчук Л.В., Стрільчук В.В. Інституційні складові українсько-польського гуманітарного співробітництва. Луцьк, 2013, 243 с.
9. Хахула Л. «Різуни» чи побратими? Сучасні польські дискусії про Україну. Львів, 2016. 304 с.
10. Яковенко Н. Брати/вороги, або поляки очима українця ХVІІ–ХVІІІ століть. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. Львів 1997. № 10. С. 155–164.
11. Яковенко Н. Образ поляка в українській історичній белетристиці. *Польсько-українські студії*. Київ, 1993. С. 125–132.
12. Serczyk W. Stereotypy w historii stosunków polsko-ukraińskich. Drogi do prawdy. *Stereotypy narodowościowe na pograniczu: Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej*. Rzeszów, 2002. S. 11–16.
13. Wapieski R. Miejsce ziem wschodnich Rzeczypospolitej przedrozbiorowej w polskiej świadomości politycznej lat 1864–1918. *Acta Universitatis Wratislaviensis № 1636. Historia CXVI. Polska – Kresy – Polacy. Studia Historyczne*. Wrocław 1994, S. 51–64.

References:

1. Dashkevych YA.R. Perehuk vikiv: try pohlyady na mynule i suchasne Ukrayiny. [Echo of the Ages: Three Views on the Past and Present of Ukraine]. *Ukrayina. Nauka i kultura*. K. 1993, Vyp. 26–27, S. 56–59. [in Ukrainian].
2. Holovko A.B. Yuho-Zapadnaya Rus XII veka v khronykakh krakovskoho epyskopa Vyntsenta Kadlubeka. [South-Western Russia of the twelfth century in the chronicles of the Bishop of Krakow Vincent Kadlubek]. *Mynule i suchasne Volyni*. Luts'k. 1988. S. 120–122. [in Russian].
3. Khakhula L. «Rizuny» chy pobratymy? Suchasni pol'ski dyskusiyi pro Ukrayinu. [«Rizuni» or brothers? Contemporary Polish discussions about Ukraine]. L'viv, 2016. 304 s. [in Ukrainian].
4. Kuhutyak M.V. Halychyna: storinky istoriyi: Narys suspilno-politychnoho rukhu XIX st. – 1939 r.). [Galicia: pages of history: Essay on the socio-political movement (XIX century – 1939)]. Ivano-Frankivsk 1993, 399 s. [in Ukrainian].
5. Nora P. Teperishnye, natsiya, pamyat. [Modernity, nation, memory]. K. 2014, 323 s. [in Ukrainian].
6. Ruda O. Poshyrennya ukrayinsko-pol'skykh istorychnykh mifolohem u pol'skiy istoriohafiyyi kintsya XIX – preshoiyi tretyny XX stolittya. [The spread of Ukrainian-Polish historical mythologems in Polish historiography of the late nineteenth – early third of the twentieth century]. *Wiekі Stare i Nowe*, 2012, 4(9), S. 114–128. [in Ukrainian].
7. Serczyk W. Stereotypy w historii stosunków polsko-ukraińskich. [Stereotypes in the history of Polish-Ukrainian relations. Way to the truth]. *Drogi do prawdy. Stereotypy narodowościowe na pograniczu: Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej*. Rzeszów, 2002. S. 11–16. [in Polish].
8. Strilchuk L.V., Strilchuk V.V. Instytutysni skladovi ukrayinsko-polskoho humanitarnoho spivrobotnytstva. [Institutional components of Ukrainian-Polish humanitarian cooperation]. Lutsk, 2013. 243 s. [in Ukrainian].
9. Voytovych L. Korol Danylo Romanovych: sproby fal'syfikatsiyi portretu. [King Danylo Romanovych: attempts to falsify the portrait]. *Chornomorskyi litopys*. Vyp. 11. Mykolayiv, 2016. S. 13–32. [in Ukrainian].
10. Wapieski R. Miejsce ziem wschodnich Rzeczypospolitej przedrozbiorowej w polskiej świadomości politycznej lat 1864–1918. [The place of the eastern territories of the pre-partition Poland in the Polish political consciousness in the years 1864–1918]. *Acta Universitatis Wratislaviensis № 1636. Historia CXVI. Polska – Kresy – Polacy. Studia Historyczne*. Wrocław 1994, S. 51–64. [in Polish].
11. Yakovenko N. Braty/vorohy, abo polyaky ochyma ukrayintsya ХVІІ–ХVІІІ stolit. [Brothers / enemies, or Poles through the eyes of a Ukrainian XVII–XVIII centuries]. *Nezalezhnyy kulturolohichnyy chasopys «I»*. L'viv 1997, № 10, S. 155–164. [in Ukrainian].
12. Yakovenko N. Obraz polyaka v ukrayinskiy istorychniy beletrystytsi. [The image of the Pole in Ukrainian historical fiction]. *Polso-ukrayinski studiyi*. K., 1993 S. 125–132. [in Ukrainian].
13. Zashkilnyak L.O. Neoromantyzm u polskiy istoriohrafiiy pochatku ХХ st. (do pytannya pro sotsial'nu funktsiyu istoriyi). [Neo-romanticism in Polish historiography of the early twentieth century. (on the question of the social function of history)]. Lviv 1993, vyp. 45, c. 36–42. [in Ukrainian].